

ŽIRI V LUČI FRANCISCEJSKEGA KATASTRA

V Loških razgledih sem se v zadnjih letih dvakrat loteval franciscejskega katastra, ki je eden osnovnih virov za študij gospodarske zgodovine našega podeželja.¹ S prvim člankom sem skušal bralcem približati situacijo v največjem sklenjenem naselju na Sorškem polju, v drugem sem hotel osvetliti razmere v selškem fužinarskem središču. S pričujočim elaboratom želim prikazati položaj v zahodnem središču tretje geografske enote nekdanjega loškega gospostva — v Poljanski dolini.

Žirovsko ozemlje je bilo seveda ob terezijanskih reformah sredi 18. stoletja vključeno v jožefinski kataster za Kranjsko, ki je v celoti obsegal v deželnem merilu vsega 790 davčnih občin. Število teh enot se je s franciscejskim katastrom povečalo na 928 katastrskih občin. Od teh jih je ležalo 61 v mejah loškega nabornega gospostva.² Celotno loško gospostvo je spadalo ob terezijanskih in jožefinskih reformah v ljubljansko okrožje.

Ob izdelavi franciscejskega katastra pa je prišlo do določenih sprememb, ki se kažejo prav v našem — žirovskem primeru. Miklavčič omenja sicer, da je bila tedaj davčni občini Žiri priključena davčna občina Nova vas, vključuje pa to ozemlje še naprej v ljubljansko okrožje.³ V resnici pa je bila tedaj žirovska enota organizirana v naborno gospostvo Idrijo, ki je spadala v postojnsko okrožje. Iz 1822 je ohranjen začasni mejni popis občine Žiri, in to v nemškem in italijanskem jeziku. V smislu tega popisa, ki pa glede na vrstni red mejnih občin ne ustreza v celoti dejanskemu stanju, meji žirovska občina na severu na občino Ledinico, Dobračevo in Žirovski vrh, vzhodno na občino Opale, zahodno na občino Ledine in okrajno gospostvo Loko, južno pa na občino Breznico.

Popis je izredno podroben in torej za poznavalca terena zanimiv v taki meri, da morda ne bo odveč, če objavim v istem vrstnem redu glavne omembe v nemški verziji: Urbanska grappa, Terbesch, bach Saura, graben Kamnita grappa, Ossoinza, Sernska grappa, berg Mali Hrib oder Goriziza, velika Goriziza na Stes, Kamnita grappa, graben Lut, graben Supenza oder Lassenska grappa, graben Supenza, gor na Pot, Korski kolovas, po verch gritscha, schezji, graben Pottoce, verch Sadauskiga vercha, graben grappa pot gritscham, Dergamanska grappa, graben sa Ratazam, verch Dergama über Debelli berd und Drasta, Bassaviska grappa, bach Saura. — Italijanski tekst ima naštetta ista imena, vendar v drugačni transkripciji.

Pri tem popisovanju je bila prisotna kar zajetna družba, ki je 17. septembra 1822 podpisala zapisnik. Na levi strani zapisnika sta podpisana politični komisar Schäber in geometer Schmidl, na desni strani pa zastopniki vseh mejnih občin. Na čelu teh sta se lastnoročno podpisala samo žirovski pod sodnik Boštjan Gantar⁴ in žirovski odbornik Jurij Naglič, naslednji žirovski odbornik Janez Grošelj ter vsi drugi navzoči so se le podkrižali v sledečem

vrstnem redu: za Žirovski vrh podsodnik Jožef Otrin, odbornika Florijan Jenko in Anton Martinšek, za Opale podsodnik Gregor Lazar, odbornika Jožef Bogataj in Gašper Prek, za Breznico, podsodnik Andrej Kavčič, odbornika Jožef Sedej in Matija Vehar, za Ledine podsodnik Anton Trepal, odbornika Franc Vehar in Jožef Filipič, za Ledince podsodnik Luka Bogataj in odbornika Gregor Kavčič in Anton Seljak, za Dobračevo odbornika Martin Avsenik in Martin Pivk. Vse omenjene je podpisal za to naprošeni Leopold Pivk. K podpisu so bili pa pritegnjeni tudi zastopniki občine Leskovice: podsodnik Pavel Podobnik ter odbornika Valentin Frölich in Anton Kožuh, ki jih je podpisal nadsodnik Matija Oblak.⁵

Poldrugo leto kasneje naletimo še na drug mejni popis, ki ga je sestavil v italijanskem jeziku geometer Ignazio Cinboni v Ljubljani 5. 3. 1824. V bistvu se krije ta popis z virom iz 1822, dodano je pa pri vsaki razdalji ustrezno število klafter.⁶

V skladu s temi mejnimi popisi je torej obsegala žirovska kat. občina mimo samih Žirov še v celoti Goropeke, Breznico in Osojnico, zajemala pa je tudi del Brekovic, del Stare vasi in del Nove vasi. Kot kažejo viri iz naslednjih let, je ta prvotno provizorično zamišljena meja ostala kar stalna, saj ni bila v naslednjih desetletjih deležna nikakršnih mejnih korektur.

Iz zgodnjih dvajsetih let je torej ohranjeno razmeroma zelo malo gradiva; zlasti pogrešamo indikacijskih skic, ki so sicer predstavljale osnovo za izdelavo franciscejskega katastra, za katerega so pa ohranjeni vsi ustrezni protokoli, pri sami originalni mapi pa pogrešamo list, ki zajema same Žiri.

Bogato je pa gradivo zlasti iz tridesetih let — torej iz časa, ko naj bi franciscejski kataster zares praktično zaživel. Tako je 1830 nastala vrsta elaboratov, začeni z osnovnim topografskim opisom iz julija, v katerem so zastopniki občine odgovarjali na že natisnjena vprašanja, ki so bila enotna za vso deželo.⁷ V komisijo so bili pritegnjeni mimo zastopnika okrajne instance v Idriji še Žirovci podsodnik Andrej Gantar, Luka Lapajne in Andrej Jereb, pa posamezni predstavniki iz Goropek (Franc Sedej), Breznice (Mihael Istenič) in Osojnice (Štefan Gantar); večina njih je bila gruntarska. Le prva dva sta bila pismena, vsi drugi so se le podkrižali, podpisal jih je pa podsodnik. Mimo tega osnovnega elaborata je ohranjenih še vrsta drugih arhivalij, ki so nastajale zlasti v letih 1830—1832.⁸ V tem gradivu izstopa predvsem material iz 17. 11. 1831 in tisti iz 6. 3. 1832. Primerjava podatkov je zelo zanimiva, saj naletimo na določene razlike, ki si jih bomo skušali v naslednjem podrobneje ogledati.

Gospodarstvo je temeljilo v žirovski občini, ki je merila okoli 1276 oralov, seveda na *kmetijstvu*, kot kaže poklicna struktura prebivalstva. Občina je štela 1830 v skladu s konskripcijo 472 prebivalcev, od katerih je bilo glede na naše podatke 238 moških in 234 žensk. Hiše so bile le izjemoma enonadstropne in krite s škodlami; v splošnem so pa bila poslopja pritlična, grajena deloma iz kamna, deloma so bila lesena in krita s slamo ter v zelo slabem stanju, notranjščina je bila pa zelo zanemarjena. Le tri poslopja so bila varovana proti požaru.

Vir iz 6. 3. 1832 deli prebivalstvo v občini zelo sumarno na posamezne kategorije glede na obseg posesti. V občini je bilo tedaj vsega 67 hiš; njihovi posestniki so sodili v različne plasti, kot je razvidno iz naslednje preglednice (gr. = grunt):

Število posestnikov	Vrste posesti	Posest v oralih
12	1 gr	16—32
2	1/2 gr	11—14
17	1/3 gr	1—4
13	1/4 gr	1—3
23	kajžarjev	0

V kajžarski sloj uvršča naš vir vse posameznike, ki so živeli izključno od priložnostne obrti ali od dninarstva. Ta kategorizacija se seveda bistveno loči od tiste, ki sem jo objavil v Kolonizaciji Poljanske doline,⁹ kjer razumljivo vključujem h kajžarjem tudi vse posestnike, ki niso sodili v gruntarske vrste. Po 1938 objavljeni kategorizaciji, ki jo je morda moč v določeni manjši meri korigirati, naj bi izkazovala obravnavana naselja, ki so bila v celoti vključena v kat. občino Žiri, naslednjo sliko:

	gr	1/2 gr	1/3 gr	Kajže
Žiri	6	1	2	34
Goropeke	4			3
Breznica	6			2
Osojnica		2		2
	16	3	2	41

Vir iz 1832 pripominja ob statističnih podatkih o posestnem stanju, da je francoska oblast na obravnavanem ozemlju med vladanjem (1809—1813) dopuščala možnost prekvalifikacije določenih zemljišč v lastine; z lastino so namreč mogli lastniki svobodno razpolagati, kar naj bi kasneje dovoljevala tudi avstrijska dvorna pisarna. Naš vir pripominja, da so se te pravice pogosto posluževali, ne da bi oblast pri tem točno beležila take postopke.

V 67 hišah je stanovalo 96 rodbin, od katerih se jih je bavilo izključno s kmetijstvom kar 85, nadaljnjih 5 se je razen s kmetijstvom ukvarjalo tudi z obrtjo in le 6 rodbin se je preživljalo samo z obrtjo. Po naših podatkih so živeli skromno, saj je bil na mizi ovsen kruh, za pijačo jim je služila voda, doma prekajeno meso so si privoščili le v najboljših dneh. Večja gospodarstva so premogla po dva hlapca, dve dekli, dva pastirja, vendar so se v to delovno silo vključevali deloma tudi člani lastne rodbine.

Kot smo pri teh virih že doslej vajeni, statistični podatki med seboj ne soglašajo. Tako se dokaj razhajajo glede živinoreje zgoraj citirane navedbe iz 1830 in 1832, kot je razvidno iz naslednje statistike:

	a (1830)	b (1830) (podatek v viru iz 1832)	c (1832)
konji	35	33	35
voli	77	47	77
krave	133	134	133
teleta	35	30	35
prašiči	35	40	35
ovce		30	
	315	314	315

Skupen seštevek je torej približno kar v redu, v podrobnostih se pa podatki med seboj močno razlikujejo. Ovce srečamo npr. le v rubriki b; število volov je v skupini b za prav toliko nižje od podatkov pod a in c, kolikor najdemo pod b ovac.

Konji so srednje rasti, hrvaške pasme; žrebičke kupujejo in jih doma vzgoje; konje uporabljajo za vožnjo pri poljskih delih. Govedo je majhno; pritegujejo ga k poljskemu delu, še prav posebno v Goropekah in Breznici, kjer vpregajo le govedo. Od spomladi do jeseni se živina pase, le konjem pokladajo tudi tedaj seno, izjemoma oves. Pozimi krmijo vso živino s senom in slamo, pitance oskrbujejo tudi z gomoljnicami in raznimi zelenjadnimi odpadki. Krave goje seveda tudi zaradi mleka in mesa, enako ovce, ki jih vzdržujejo tudi zaradi volne, iz katere delajo oblačila. Prašiče rede v glavnem seveda za zakol. V skladu z virom so premogla večja posestva po 4 konje, 4 vole, 3 krave, 3 teleta, 2 prašiča, 8 ovac pa seveda perutnino.

Težišče gospodarstva je bilo v *poljedelstvu*. Po podatkih z dne 19. 11. 1830 in tistih z dne 6. 3. 1832 so se *njive* delile na tri razrede. Kot običajno so izbrali iz vsakega razreda vzorčno parcelo, ki naj bi najbolj ustrezala glede vrste in donosa pridelkov. Zanimivo je, da za vzorčno parcelo 1832 niso pritegnili vseh tistih iz 1830. Te parcele so bile deloma v posesti gruntarjev, nekatere so pripadale kajzarjem. Vseh njiv je bilo okoli 270 oralov. Malo več kot polovica jih je sodila v 3. razred, le kaka tretjina je bila vključena v prvo najkvalitetnejšo skupino; po kasnejših korekturah, do katerih je prišlo zaradi številnih reklamacij, se je ta skupina še skrčila na komaj dvanajstino celotne njivske površine.

Cenilec *donosa* je imel 1832 na voljo več pripomočkov iz 1830 in 1831; žal v virih ni najti podatkov glede množine posevka in zato ni moč primerjati količinskega razmerja med posevkom in donosom. Zanimiva je ugotovitev cenilca, da npr. ekonomski odgovori daleč odstopajo od stvarnega položaja, medtem ko naj bi bila cenitev v jožefinskem katastru povsem neustrezna in neuporabna. Tako kaže primerjava podatkov o ceno donosa na en oral, računana v mecih¹⁰ v zaporednih letih 1831 in 1832 mnogo neskladnosti, kot kaže naslednja tabela:

	I. razred		II. razred		III. razred	
	1831	1832	1831	1832	1831	1832
pšenica	15	13	14	12	9	7
rž	15	15	14	14	9	8
ječmen	20	16	16	15	14	10
oves	24	19	20	17	14	13
ajda	9	10				

Le v redkih primerih naletimo v obeh letih na enake podatke, samo donos ajde je bil 1832 višje ocenjen kot 1831, v vseh drugih primerih pa naj bi vrgel donos 1832 manj kot leto dni prej.

Posebno pozornost zbuja tudi vprašanje *setvenega kolobarjenja*. Če sledimo podatkom iz 17. 11. 1831, naj bi veljalo na njivah 1. in 2. razreda triletno kolobarjenje, medtem ko je šlo pri njivah 3. razreda za šestletno zaporedje. Le slabe štiri mesece kasneje naletimo pri njivah 1. in 2. razreda na štiriletno zaporedje, kar jasno priča, da takih in podobnih podatkov ne smemo vedno upoštevati kot nekaj povsem trdnega. S tem dejstvom je v skladu tudi pojav, da so med 1830 in 1832 deloma pritegnili nove parcele kot vzorčne enote, ki naj bi bolj ustrezale dejanskim razmeram.

Setveno zaporedje		Poprečen donos 1832
1831	1832	
I. razred		
1. leto: gnojenje, ozimina: deloma pšenica, deloma rž, ajda, ječmen in krompir	1. leto: polovično gnojenje, ozimina: 4/7 pšenice, 3/7 rži, 1/7 strniščne ajde	pšenica 7 mecov 27/64 rž 6 mecov 27/64 ajda 5 mecov 46/64 ječmen 4 mece 37/64 krompir 93 mecov 19/64 oves 19 mecov detelja 11 centov 25/100
2. leto: oves, detelja	2. leto: polovično gnojenje, 2/7 ječmena, 5/7 krompirja	
3. leto: detelja	3. leto: oves, detelja	
	4. leto: detelja	

	Poprečen donos v 1 letu		Dohodek
	Meci	Tarifa	
pšenica	1 55/64	2 gld. 25 krc.	4 gld. 29 4/8 krc.
rž	1 39/64	1 gld. 23 krc.	2 gld. 13 4/8 krc.
ajda	1 27/64	1 gld. 3 krc.	1 gld. 29 5/8 krc.
ječmen	1 9/64	1 gld. 18 krc.	1 gld. 28 7/8 krc.
krompir	23 21/64	20 krc.	7 gld. 46 4/8 krc.
oves	4 48/64	46 krc.	3 gld. 38 4/8 krc.
detelja (v centih)	11 25/100	30 krc.	5 gld. 37 4/8 krc.

Poprečni enoletni donos znaša torej na 1 oralu njiv I. razreda 26 gld. 44 krc.

Setveno zaporedje		Poprečen donos
1831	1832	1832
1. leto: gnojenje, ozimina: deloma pšenica, deloma rž, ječmen, krompir	1. leto: polovično gnojenje, ozimina: 4/7 pšenice, 3/7 rži	pšenica 6 mecov 55/64 rž 6 mecov 55/64 ječmen 4 meci 18/64 krompir 85 mecov 46/64 oves 17 mecov detelja 17 centov 50/100 seno 4 centi
2. leto: oves, detelja	2. leto: polovično gnojenje, 2/7 pšenice, 3/7 rži	
3. leto: oves, detelja, seno	3. leto: oves, detelja	
	4. leto: 1/2 detelje, 1/2 sladkega sena	

	Poprečen donos v 1 letu		Dohodek
	Meci	Tarifa	
pšenica	1 46/64	2 gld. 25 krc.	4 gld. 9 1/8 krc.
rž	1 32/64	1 gld. 23 krc.	2 gld. 4 4/8 krc.
ječmen	1 4/64	1 gld. 18 krc.	1 gld. 22 7/8 krc.
krompir	21 27/64	20 krc.	7 gld. 8 3/8 krc.
oves	4 16/64	46 krc.	3 gld. 15 4/8 krc.
detelja (v centih)	4 37/100	30 krc.	2 gld. 11 krc.
seno sladko (v centih)	1	30 krc.	30 krc.

Poprečni enoletni donos znaša torej na 1 oralu njiv II. razred 20 gld. 41,25 krc.

Setveno zaporedje		Poprečen donos 1832	
1831	1832		
<i>III. razred</i>			
1. leto: gnojenje, ječmen, krompir	1. leto: gnojenje, ječmen, krompir	ječmen krompir pšenica rž oves detelja	5 mecov 35 mecov 1 mec 48/64 6 mecov 27 mecov 11 centov 50/100
2. leto: ozimina: pšenica, rž	2. leto: ozimina: 1/4 pšenice, 3/4 rži	sladko seno	5 centov
3. leto: oves z deteljo	3. leto: oves in detelja		
4. leto: detelja in seno	4. leto: 1/2 detelje, 1/2 slad- kega sena		
5. leto: detelja in seno	5. leto: 1/2 detelje, 1/2 slad- kega sena		
6. leto: oves	6. leto: oves		

	Poprečen donos v 1 letu		Dohodek
	Meci	Tarifa	
ječmen	53/64	1 gld. 18 krc.	1 gld. 4 4/8 krc.
krompir	5 53/64	20 krc.	1 gld. 56 4/8 krc.
pšenica	19/64	2 gld. 25 krc.	43 krc.
rž	1	1 gld. 23 krc.	1 gld. 23 krc.
oves	4 32/64	46 krc.	3 gld. 26 7/8 krc.
detelja (v centih)	1 92/100	30 krc.	57 4/8 krc.
sladko seno (v centih)	83/100	30 krc.	25 krc.

Poprečni enoletni donos znaša torej na oralu njiv III. razreda 9 gld. 56,25 krc.

Celoten pridelek na polju je služil le domačim potrebam. Samo v rodovitnih letih je ostalo nekaj presežkov krompirja in ovsja; presežek so prodali na trgu v Škofji Loki ali Idriji.

Naši podatki postanejo še bolj zgovorni, če jih primerjamo z ocenjevanjem donosa v nekaterih drugih doslej v tej smeri obravnavanih občinah, tj. v Škofji Loki, Ložu, Bitnju, Železnikih in seveda Žireh.¹¹ Vse navedbe so izražene v mecih razen pri detelji, kjer gre za cente.

	Škofja Loka	I. razred				Škofja Loka	II. razred			
		Lož	Bitenj	Železniki	Žiri		Lož	Bitenj	Železniki	Žiri
pšenica	14	12	11	6	13	13	10	9	5	12
rž	15		12	6	15	14		10	5	14
ječmen	18	14	13	12	16	15	12	11	8	15
oves		16			19		14	12		17
ajda	14	9	11		10	13	8	9		
proso	20		15			15		12		
krompir		110	120	70	130		90		50	120
repa	120			120		100			60	
lan	6			4		5				
detelja	56		42	40	45	48		32	24	

	III. razred		Žiri	IV. razred	
	Škofja Loka	Lož		Škofja Loka	
pšenica	11	8	7	9	
rž	11		8	10	
ječmen	12	10	10	12	
oves	18	12	13		
ajda	11	6		7	
proso	12				
krompir		70	70	100	
repa	90			100	
lan	4				
detelja	40		23	30	

Celoten bruto donos naj bi torej po razpoložljivih podatkih vrgel na 1 oralu naslednje vsote:

Razred	Škofja Loka	Lož	Bitenj	Žiri
I.	45 gld. 45 krc.	22 gld. 2,25 krc.	29 gld. 1 krc.	26 gld. 44 krc.
II.	39 gld. 22 krc.	18 gld. 24,25 krc.	21 gld. 12,25 krc.	20 gld. 41,25 krc.
III.	30 gld. 22,5 krc.	14 gld. 48,5 krc.		9 gld. 56,25 krc.
IV.	27 gld. 4,75 krc.			

Razlike med posameznimi kat. občinami so več kot očitne. Že sama razdelitev na razrede zbuja posebnost; medtem ko sta kat. občina Bitenj in Železniki imeli njive porazdeljene samo v dva razreda, naletimo v kat. občini Škofji Loki celo na štiri razrede. Občine se ločijo tudi glede samih vrst kultur. Tako sta veljala proso in lan v občini Žiri le kot manj pomemben pridelek, ki ju omenja vir v isti sapi s fižolom in zeljem, je bilo proso v občini Škofji Loki in Bitnju zelo upošteevano žito, podobno je bil cenjen lan v občini Škofji Loki in Železnikih. Prav posebno pozornost pa zbujejo sama ocenjevanja pridelkov.

Primerjava podatkov v različnih kat. občinah kaže že na prvi pogled, da je bil kriterij posameznih ocenjevalcev kaj različen in še zdaleč ni mogel ustrezati dejanskemu stanju. Pri tem izstopata zlasti kat. občini Škofja Loka in Bitenj kot dva ekstrema. Škofjeloška občina z drobnimi kmetijami v Vinčarjih predstavlja ekstrem strožjega ocenjevanja, za katerim žirovska občina le malo zaostaja; nasproten primer srečamo v Bitnju, ki se je pri ocenjevanju zelo dobro odrezal. Prav ta primerjava pa spet dokazuje, koliko se je moč zanesti na take in podobne podatke, ki jih je treba obravnavati z veliko rezervno.

Na podlagi teh ocenjevanj so 1834 preračunavali čisti dohodek posameznih površin. V smislu instrukcij so določili odstotke izdatkov v zvezi z obdelovanjem zemljišča in to za vsak razred posebej. Ker so bili razredi v naslednjih letih deležni raznih korektur, so na voljo dokončni rezultati tega postopka šele iz 1841. Odstotek se je gibal pri njivah med 45 % in 60 %, kot je razvidno iz naslednje tabele:

	Bruto dohodek na 1 oral	Stroški	Cisti donos
I. razred	26 gld. 44 krc.	45 %	14 gld. 40 krc.
II. razred	20 gld. 41 1/4 krc.	50 %	10 gld. 20 krc.
III. razred	9 gld. 56 1/4 krc.	60 %	4 gld.

S prvim razredom njiv so ocenjevalci enačili *vrtove*, ki so bili s površino kakih 6 oralov pritegnjeni v enoten razred in je torej znašal čisti donos na 1 oralu 14 gld. 40 krc. Gojili so le zelenjadne vrtove, ki so jih močno gnojili. Sicer pa so vključevali v to skupino površine s sadnim drevjem. V virih se omenjajo jabolka, hruške, češplje in orehi; sadje je bilo sicer neplemenito, vendar so drevje cepili. Zaradi majhne produkcije sadje ni prišlo v poštev za prodajo.

Travniki so se delili v tri razrede. V prvi razred so uvrščali parcele ob naseljih in v območju Sore. Kategoriji travnikov drugega in tretjega razreda so kmalu zamenjali. Tako so končno sodili v drug razred travniki le malo slabše kvalitete, medtem ko je tretji razred obsegal površine v strmih legah. Vseh travnikov je bilo blizu 200 oralov; več kot polovica teh površin je bila vključena v tretji razred. V prvih dveh razredih so kosili dvakrat letno in so nakosili dvakrat več sena kot otave; v tretjem razredu so samo v eni košnji nakosili trikrat manj sena kot v I. razredu.

Pri preračunavanju čistega dohodka so v smislu ustreznih instrukcij odbili 20—25 % od bruto dohodka. Rezultate preračunavanj kaže naslednja preglednica.

	Bruto dohodek na 1 oral	Stroški	Cisti donos
I. razred	9 gld. 54 krc.	20 %	7 gld. 55 krc.
II. razred	6 gld. 39 krc.	25 %	5 gld.
III. razred	3 gld.	25 %	2 gld. 15 krc.

Primerjava podatkov glede bruto dohodka s tistimi v kat. občini Lož¹² in v kat. občini Škofja Loka¹³ je zelo zanimiva:

	Ziri	Lož	Škofja Loka
I. razred	9 gld. 54 krc.	8 gld. 48 krc.	22 gld. 36 krc.
II. razred	6 gld. 39 krc.	2 gld. 30 krc.	14 gld. 24 krc.
III. razred	3 gld.	1 gld. 30 krc.	

Medtem ko je bilo ocenjevanje v kat. občini Lož zlasti pri površinah II. in III. razreda znatno milejše, naj bi travniki v kat. občini Škofja Loka vrgli poprečno dokaj višje dohodke, kot so bile ocenjene njive v kat. občini Žiri.

Daleč največje površine so v občini odpadle na *pašnike*, saj so le-ti zajemali nad 42 % celotnega ozemlja. Spočetka so bili pašniki vključeni v enoten razred, toda že 1831 so jih razdelili v dve skupini. Prvemu razredu so pripadle le neznatne površine v bližini poslopij. To ozemlje je sicer ogrožala voda, vendar ne v taki meri, da jih glede donosa ne bi mogli enačiti s travniki prvega razreda. Vsi drugi pašniki pa so bili le malo donosni, saj so ležali mnogi med njimi na skalovitem in strmem ozemlju in jih je preraščalo grmovje in praproč. Tako so bile te površine glede ocenitve izenačene s tretjinskim donosom malovrednih travnikov tretjega razreda.

	Bruto dohodek na 1 oral	Stroški	Čisti donos
I. razred	9 gld. 54 krc.	20 %	7 gld. 55 krc
II. razred	1 gld.	25 %	45 krc.

Gozdovi so bili le redko porasli in so zajemali kakih 230 oralov, tj. nekako 18 % celotne površine. Med listavci omenja vir kot daleč prevladujoče drevo bukev, med iglavci je bila predvsem razširjena smreka, deloma tudi jelka. Gozdov niso posebej gojili, rast je bila prepuščena naravi. V skladu z ocenjevanjem naj bi listavci rabili za rast 80 let, iglavci naj bi dozoreli v 100 letih. Prirastek se je iz leta v leto zmanjševal, ker so brez kakega reda svojevoljno sekali tako listavce kot iglavce za kurjavo ali gradnjo. Gozdovi so torej krili le lastne potrebe in les ni prihajal v poštev za prodajo. Gozdne površine so sicer služile tudi za pašo, listavci so dajali razen tega še steljo. Še leta 1832 so gozdove delili v dve skupini: na listavce in iglavce. Prvi so močno prevladovali, saj je nanje odpadlo 63 % celotne gozdne površine. Glede na kasnejše reklamacije in glede na odredbo dvorne pisarne so proti koncu 1834 gozdove razdelili v dva razreda; v prvi razred so uvrstili iglavce, v drugega listavce. Ob preračunavanju čistega donosa gozdnih površin ocenjevalci niso upoštevali olajšav in je torej čisti donos enak bruto donosu:

I. razred	26 krc.
II. razred	19 1/2 krc.

Ob končni redakciji 1841 je bil čisti donos listavcev ocenjen na 20 krc.

Površine s *poslopji* in pripadajočimi *dvorišči*, ki so zajemale nekaj čez 4 orale, so ocenjevalci enačili z njivami drugega razreda (8. 2. 1834) in je torej odpadlo na oral 10 gld. 20 krc. čistega dohodka.

Nekako 3,5 % vseh površin je bilo ocenjevanih za *neproduktivno zemljišče*, ki je zajemalo gole pečine, korito Sore ipd.

Po končnih preračunih je bil 1841 izkazan naslednji čisti donos v kat. občini Žiri:

njive	1832 gld. 28 krc.
travniki	802 gld. 32 krc.
vrtovi	92 gld. 46 krc.
pašniki	479 gld. 9 krc.
gozdovi	85 gld. 28 krc.
stavnbe površine	40 gld. 36 krc.
skupaj	3331 gld. 79 krc.

Seveda je prebivalstvo težilo mnogo bremen, ki jih ne bomo podrobneje razčlenjevali, ker je o tem najti podatke na drugem mestu.¹⁴ Kmetje so morali seveda poravnovati davčne in dajatvene obveznosti, še naprej jih je bremenila *desetina*, saj so morali oddati 12. oziroma 13. del vsega žitnega pridelka. Desetino je deloma pobiral župnik v Poljanah, deloma je pripadala loškemu gospostvu; naletimo pa tudi na primere, da so desetino pobirali kmetijski sovrstniki, ki so si znali sčasoma z nakupom pridobiti to pravico, kot npr. nadsodnik Tomaž Grošelj iz Žirov, pa Luka Bogataj iz Ledinice ali celo gostač Janez Primožič v Dobračevi. — V našem viru naletimo tudi na podatke glede *bire*. Pravico do nje sta imela župnik in cerkovnik v Žireh, medtem ko je bil kaplan deležen le prostovoljnih prispevkov. Župniku so morali mimo tega kmetje v dolini vsako drugo leto oddajati voz sena.

Članek zaključujem s 40 leti 19. stol., ko je bilo na žirovskih tleh v glavnem končano delo pri stabilnem franciscejskem katastru. V naslednjih letih je seveda prihajalo do marsikakih sprememb glede posestnikov, glede delitve parcel, glede sprememb v kategorizaciji itd. Take spremembe so deloma vnašali kot korekture v obstoječe elaborate, deloma pa so jih beležili v posebne sezname za vsako leto posebej. Ker sčasoma ni bilo več pravega pregleda glede dejanskega stanja, je prišlo do *reambulacije*. Na žirovskem ozemlju potekajo ustrezni elaborati od leta 1869 dalje. Ti elaborati so zanimivi zlasti glede same posesti in posestnikov. O teh vprašanjih pa morda kaj več kdaj pozneje.

O p o m b e

1. P. Blaznik, Bitenj in franciscejski kataster, LR 22/1975, str. 83—93; P. Blaznik, Železniki in franciscejski katastrski elaborati, LR 25/1978, str. 11—23. — 2. M. Miklavčič, Predjožefinske župnije na Kranjskem v odnosu do politične uprave, Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, 25-26/1945, str. 3—64; P. Blaznik, Jožefinski kataster v luči jožefinske davčne občine Spodnji Bitenj, LR 21/1974, str. 47. — 3. M. Miklavčič, o. d., str. 40. — 4. Krstna imena in priimke domačinov navajam v tem primeru in v vseh naslednjih omembah v današnji obliki. — 5. AS (= Arhiv Slovenije), Franciscejski kataster, št. 160, Post No 927. — 6. AS, fasc. 160, Post No 927. — 7. Prim. M. Verbič, Škofja Loka v luči cennitvenega katastrskega dohodka leta 1827 in 1830, Kronika 17/1969, str. 161—167; P. Blaznik, Bitenj, o. d., 84 sl.; P. Blaznik, Železniki, o. d., str. 13 sl.; J. Kos, Podoba mesta Loža v prvih treh desetletjih devetnajstega stoletja, Notranjski listi I., Stari trg pri Ložu, 1977, str. 85—90. — 8. AS, Franciscejski kataster, št. 160. — 9. Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo, Ljubljana 19/1938, str. 53. — 10. Mec drži dva mernika; en mernik je meril 1753 : 30,75 litrov; S. Vilfan, Prispevki k zgodovini mer na Slovenskem s posebnim ozirom na ljubljanske mere, Zgodovinski časopis 8/1954, str. 49. — 11. M. Verbič, o. d., str. 164—165; J. Kos, o. d., str. 86—88; P. Blaznik, Bitenj, o. d., str. 17. — 12. J. Kos, o. d., str. 88. — 13. M. Verbič, o. d. str. 165. — 14. P. Blaznik, Loško gospostvo, o. d., str. 381 sl.

Zusammenfassung

ŽIRI IM LICHTE DES FRANZISZEISCHEN KATASTERS

Die Katastralgemeinde Žiri wurde im Josephinischen Kataster in den Ljubljanaer Kreis eingereiht; der Franziszeische Kataster schloß die Gemeinde dem Postojnaer Kreis an und erweiterte zugleich ihre Grenzen. Die Indikationsskizzen haben sich leider nicht erhalten, doch verfügen wir über die grundlegenden Elaborate des Katasters selbst sowie auch zur Gänze über Kopien der Katastralmappen, während bei der Originalmappe das Blatt, welches die Siedlung Žiri beinhaltet, fehlt. Aufgrund der topographischen Beschreibung aus dem Jahre 1830 und einer Reihe von Elaboraten vornehmlich aus den darauffolgenden dreißig Jahren kann man sich bei entsprechender Kritik vor allem vom wirtschaftlichen Leben der Gemeinde, das auf der Landwirtschaft beruhte, ein Bild machen.

Die Angaben über die Fruchtfolge sind nur kritisch zu übernehmen; nach einer Angabe aus dem Jahre 1831 wäre für Felder der ersten und der zweiten Klasse eine dreijährige Fruchtfolge in Gebrauch gewesen, doch erwähnt dieselbe Quelle wenige Monate später ein »4 feldersystem«. Vorsichtig sind auch die Angaben über den durchschnittlichen Ertrag der Felder zu behandeln, wie das die bisherigen in einigen anderen Gemeinden durchgeführten Untersuchungen bezeugen; auf den minder guten Feldern der Gemeinde Skofja Loka wäre der Ertrag bei weitem reicher als beispielsweise auf dem fruchtbaren Boden der Gemeinde Bitenj. Das Kriterium der einzelnen Beurteiler war sehr verschieden und entsprach nicht den tatsächlichen Verhältnissen.

Bei der Berechnung des Reinertrages schlug die Kommission im Sinne ihrer Instruktionen bei einzelnen Kulturen und Klassen bestimmte Prozente vom Bruttoertrag ab, für die wertvolleren Klassen war der Abzug geringer. Er betrug für die Felder 45—60 %, für die Wiesen 20—25 %, ein gleicher Nachlaß galt auch für die Weiden, die 2/5 der Gesamtfläche ausmachten. Nur die Wälder genossen keine Ermässigung.